

goedgeld

Klimaatadvocaat Koos van den Berg

‘Rechter
moest
gevaarlijke
impasse
doorbreken’

Beste lezer

En dan ineens worden alle zekerheden en vrijheden in ons bestaan bedreigd. Het coronavirus maakt geen onderscheid. De verhalen in onze eigen omgeving, van onze klanten, medewerkers, familie, vrienden en zakelijke relaties. Ze zijn indringend en tonen onze kwetsbaarheid. Onze onderlinge verbondenheid als mensen. Met alle voorzichtigheid en improvisatie die nodig is, willen wij onze dienstverlening op orde houden. We zullen er, naar vermogen, alles aan doen om iedereen te helpen die nu extra aandacht nodig heeft. Het gaat immers niet om geld, maar om de wijze waarop wij nu 'de menselijke maat' in de praktijk brengen. Zoveel als mogelijk blijven ASN-collega's op hun post om klanten, relaties en mensen uit hun omgeving bij te staan. Tegelijkertijd is het ook indrukwekkend om te zien hoeveel solidariteit, hulp en inventiviteit er door mensen in Nederland wordt opgebracht om anderen te helpen. In onze persoonlijke omgeving, via

klanten en de media zijn wij daar dagelijks getuige van. Dat is ondanks het grote verdriet bij veel getroffen, een troostrijke gedachte: mensen geven om elkaar. Familie van collega's en klanten zijn werkzaam in de zorg, hulpverlening en andere cruciale beroepen. Het behoeft nauwelijks toelichting om daar met grote bewondering naar te kijken en vooral heel dankbaar voor te zijn.

We wensen iedereen alle goeds en gezondheid.

Joyce van der Est
Arie Koornneef
(directie ASN Bank)

BANKIEREN IN ONZEKERE TIJDEN

Heb je vragen over je bankzaken of je financiën?
Kijk op asnbank.nl/corona.

ASN Bank
Postbus 93514
2509 AM Den Haag
telefoon 070 - 35 69 333
informatie@asnbank.nl
www.asnbank.nl
ASN Klantenservice
070 - 35 69 335

goedgeld is een uitgave voor klanten en relaties van ASN Bank. In 2020 verschijnt het magazine drie maal op papier en online.

Redactie ASN Bank:
Afdeling Marketing & Communicatie

Advies redactie:
Buro Opwaarts, Zeist

Journalistieke productie en coördinatie:
Maters & Hermsen, Leiden

Ontwerp en opmaak:
Katja Visser, Den Haag
Foto cover:
Josje Deekens, Den Haag
Druk:
Quantes, Rijswijk

Mei 2020
© 2020 ASN Bank

Materiaal: Magno naturel

- 4 Focus** Kweken op koffiedik
- 6 Gastcolumn** Marleen Janssen Groesbeek
- 7 Goed nieuws** €15 miljoen naar microkredieten
- 8 Baanbreker** Koos van den Berg: 'We wisten dat dit pad steil en lastig werd'
- 14 Hoe zit het met...?** Elektrisch rijden, hoe ver zijn we?
- 17 Duurzaam dilemma** De toekomst van kweekvlees
- 20 Jubileum** 60 jaar ASN Bank, deel 1: de vakbonds jaren
- 24 Interview** Maria van der Heijden, MVO Nederland
- 28 In beeld** Reis mee naar de bossen van het noorden
- 35 Dromen** Matthijs Westerwoudt van ptthee
- 36 Menselijke maat** Sadik Harchaoui: 'Sociale duurzaamheid is een achtergebleven gebied'
- 38 VDWVM** Pieter Pot bezorgt verpakkingsvrij
- 39 Column** Zarayda Groenhart

KWEKEN OP KOFFIEDIK

Oesterzwammen zijn er in allerlei soorten en smaken, maar de grijze oesterzwammen-op-koffiedik op de foto zijn de beste. 'De structuur is sterker, net als de smaak. Het is een kwaliteitsproduct', stelt Annelies Goedbloed, oprichter van HaagseZwam, de oesterzwamkwekerij die nu vier jaar bestaat. In het begin haalde ze zelf koffiedik op, inmiddels telt haar bedrijf zestien medewerkers. 'Waaronder mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, die lang geen werk hadden of kampen met psychische problemen.'

HaagseZwam zetelt in het oude Philipsgebouw The New Farm in Den Haag. In de kwekerij groeien de oesterzwammen aan zakken met koffiedik die vier weken in een donkere ruimte hangen. Daarna verhuizen ze naar een lichte ruimte, zodat de zwammen kunnen ontkiemen. Goedbloed leerde enorm veel, deze beginjaren. 'Bijvoorbeeld dat biologisch koffiedik meer rendement geeft, je krijgt er mooiere zwammen van.' De oesterzwammenkweek is een goed voorbeeld van circulair produceren, waarbij afvalstromen volledig worden hergebruikt. 'Afval wordt grondstof en daar kweken we mooi voedsel van.' HaagseZwam verkoopt de zwammen in Den Haag aan restaurants en op markten, zoals Lekkernassûh. 'En we ontwikkelen meer producten van oesterzwammen, zoals bitterballen en kroketjes. Niet alleen goed, vooral ook heel lekker.'

haagsezwam.nl

VAN EENZAME FIETSER NAAR LEIDER VAN HET PELOTON

Van de 60 jaar dat ASN Bank nu bestaat, heb ik ongeveer de helft bewust meegemaakt: als financieel journalist toen ik begin jaren negentig over maatschappelijk verantwoord ondernemen ging schrijven voor het FD, als klant en sinds een paar jaar als lid van de Raad van Advies.

In die 30 jaar heb ik de bank fitter en dynamischer zien worden. Eerst semi-amateur, een nichespeler met de specialiteit duurzaam bankieren, beleggen en investeren, en nu een topsporter. Een topsporter die de concurrentie nog steeds ver voorblijft met ontzettend veel kennis en nieuwe ideeën. Die niet te beroerd is om de voortrekkersrol te vervullen als de rest van de bankenclub nog niet overtuigd is van de gekozen weg. Door niet te beleggen in fossiele energieproducenten, niet in de financiële sector. En door een pionier te zijn voor biodiversity accounting. Met die grotere rol is ook duidelijker geworden dat ASN een activistische bank is. Die hebben we hard nodig. Banken, verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen moeten hun macht, de macht van financieel kapitaal, veel meer inzetten om die toekomstbestendige samenleving te laten groeien. ASN Bank doet dat. Stilletjes, door gewoon in duurzame bedrijven en projecten te beleggen. En met luide stem bij het aanspreken van bestuurders op tegenvallende prestaties op het gebied van milieu, klimaat, biodiversiteit, mensenrechten. Of op het feit dat ze geen leiderschap tonen in de transitie naar een klimaatpositieve wereld.

Door die vasthoudendheid en consequente keuzes heb ik ASN Bank zien groeien. Van eenzame fietser naar koploper, leider van het peloton. Het Partnership for Carbon Accounting Financials (PCAF) is daar een mooi voorbeeld van. Daarin nam ASN Bank twaalf financiële instellingen op sleeptouw om samen te werken aan vermindering van de CO₂-uitstoot.

Voor de komende 40 jaar zou ik graag zien dat deze leider van het peloton regelmatig blijft demarrereren, zodat de ploegmaten in de financiële sector weer op de pedalen moeten gaan staan. Want als ASN Bank in 2060 de leeftijd van 100 bereikt, kijken we terug op een eeuw waarin we ons voorbestaan in gevaar brachten en op tijd ingrepen. Mede dankzij die bank uit Den Haag. •

Marleen Janssen Groesbeek is lector Sustainable Finance and Accounting bij Avans Hogeschool en lid van de Raad van Advies van ASN Bank

Grote lening voor kleine kredieten

Aan het eind van de jaren '70 verstrekke Muhammed Yunus, een menselijke bankier uit Bangladesh, het eerste microkrediet. Ruim veertig jaar later is dit leensysteem nog steeds een succesvol middel om ondernemers in lage-inkomenslanden een steuntje in de rug te geven. Ook wij zijn positief over microkrediet: daarom begonnen we in 1996 met het ASN-Novib Microkredietfonds. Een kleine 25 jaar later lenen we, met geld van onze klanten, € 15 miljoen aan een fonds dat microkredieten faciliteert. Wat nou micro, denk je misschien? Die € 15 miljoen aan REGMIFA gaat via Afrikaanse microfinancieringsinstellingen (zogenaamde MFI's) in kleine leenbedragen naar Afrikaanse ondernemers. Sinds de start in 2010 heeft REGMIFA maar liefst 176.000 kleine ondernemers uit landen als Ivoorkust, Kenia en Zambia kunnen helpen. regmifa.com

TOP 5 Hier ging je spaargeld naartoe in 2019

- 1 **€ 4571 miljoen**
Hypotheken
- 2 **€ 2370 miljoen**
Europese staatsobligaties
- 3 **€ 1220 miljoen**
Sociale en klimaatobligaties
- 4 **€ 536 miljoen**
Duurzame energie
- 5 **€ 316 miljoen**
Woningbouw

ZO MAAKTE GELD GELUKKIG

In het onlangs verschenen Jaaroverzicht 2019 blikken we terug op het afgelopen jaar. Je leest wat we precies met je spaargeld hebben gedaan, hoe we ons hebben ingezet voor het klimaat, een leefbaar loon en biodiversiteit en hoeveel mensen bij ons werken. asnbank.nl/jaaroverzicht2019

Veur de wind

Het ASN Groenprojectenfonds doet mee aan de financiering van twee windmolens aan de rand van het Overijsselse dorp Nieuwleusen. Bijzonder aan het project is dat bewoners in een vroeg stadium hebben meegedacht en dat de gemeenschap meedeelt in de opbrengst van de windturbines. De naam Veur de wind komt van hen. De 205 meter hoge windmolens leveren samen genoeg elektriciteit voor zo'n 8.000 huishoudens, ruim voldoende voor het aantal inwoners van het dorp. asnbank.nl/nieuws

Klimaatadvocaat Koos van den Berg

‘Er zaten veel
onrechtvaardigheden
in dit dossier’

TEKST Saskia Klaassen
BEELD Josje Deekens

Hij was het juridische brein achter de Urgenda-klimaatzaak, maar trad hierover zelden naar buiten. ‘Klimaatadvocaat’ Koos van den Berg blikt terug op de rechtszaak die de overheid dwong om zich te houden aan de eigen norm: de CO₂-uitstoot met een kwart verminderen ten opzichte van 1990. ‘Politiek zit dit thema muurvast. Er moest een rechter aan te pas komen om een gevaarlijke impasse te doorbreken.’

Terug naar het begin, hoe raakte je bij deze zaak betrokken?

‘Marjan (Minnesma, directeur Urgenda, red.) had het boek ‘Revolutie met recht’ gelezen van Roger Cox. Het idee van een rechtszaak als hefboom voor verandering sprak haar zeer aan. Ze koppelde mij, vanuit mijn deskundigheid op het gebied van aansprakelijkheid en procederen, aan Roger. Aan het uitbrengen van de daadwerkelijke dagvaarding ging overigens een jaar vooraf. Een jaar van veel lezen, over aansprakelijkheid, maar vooral ook over klimaat en klimaatwetenschap.’

Zag je direct mogelijkheden?

‘Vrij snel zag ik hoe we het konden doen. Ik zag een pad, maar wist ook dat dit steil en lastig zou worden, we vroegen nogal wat. Dat heb ik ook zo tegen Marjan gezegd. Veel zou afhangen van de rechter. Die moest de urgentie van uitstootvermindering begrijpen en de moed hebben om daar de consequenties aan te verbinden die de wet volgens ons eiste.’

De Nederlandse rechters krijgen internationaal veel lof. Dit wordt de belangrijkste rechtszaak van het decennium genoemd.

‘Voor het eerst in de geschiedenis wordt de staat door de rechter verplicht om te stoppen met een onaanvaardbaar gevaarlijk klimaatbeleid. En te doen wat ze jarenlang, samen met de internationale gemeenschap, roept dat er moet gebeuren: de CO₂-uitstoot met een kwart verminderen ten opzichte van 1990. Wereldwijd heeft deze zaak een voorbeeldfunctie, verschillende landen gaan nu ook procederen. We waren hier natuurlijk niet aan begonnen als we geen vertrouwen hadden in de rechterlijke macht. Onze rechters staan bekend als integer, redelijk,

verstandig en absoluut onafhankelijk. In Duitsland of Spanje, om maar twee voorbeelden te noemen, zijn rechters veel politieker. Het Hof heeft tot drie keer toe rationeel beslist, op basis van de feiten, kijkend naar de beginselen en uitgangspunten van ons rechtssysteem.’

Wat vind je van het verwijt dat de rechter op de stoel van de regering is gaan zitten?

‘Op het moment dat de politiek nalatig is en de eigen burgers niet beschermt terwijl de wet dat eist, moet de rechter recht spreken als de burgers daarom vragen. De risico’s zijn inmiddels zo groot geworden dat niets doen geen optie is, en te weinig doen ook niet. Dat heeft de staat overigens ook niet betwist. Wat de komende twintig jaar gebeurt, is bepalend voor de komende eeuwen. Als we op deze voet verdergaan, staat het water in 2300 zes meter hoger. Daar valt niet tegenop te dijkten. Overigens heeft de Hoge Raad gezegd: dit is een uitzonderlijke zaak. Het is niet zo dat burgers nu voor elk onderwerp zaken bij de regering kunnen afdwingen. Het gevaar is zo groot, dat je de rechter om bescherming mag vragen.’

‘Op het moment dat de politiek nalatig is en de eigen burgers niet beschermt terwijl de wet dat eist, moet de rechter recht spreken als de burgers daarom vragen’

Een ander belangrijk punt in deze zaak was causaliteit: maakt minder CO₂-uitstoot van een klein land als Nederland verschil bij het wereldwijde klimaatprobleem?

‘Op dat gebied bestond gelukkig veel jurisprudentie. Zelf maak ik wel eens de vergelijking met de situatie dat zeg meneer Jansen door veel mensen mishandeld wordt, en dat je dan ook een beetje gaat meedoen. Dan ben je gewoon fout en dus medeaansprakelijk. Ook als het niet meneer Jansen is maar mevrouw Klimaat. De essentie van het klimaatverdrag is dat ieder land aanspreekbaar is op zijn eigen aandeel in het veroorzaken van klimaatverandering. Het aandeel van Nederland is niet zo klein als we denken. Wereldwijd staan we op plek 34 van landen die veel CO₂ uitstoten. De rest stoot minder uit. Als Nederland al “te klein” zou zijn qua uitstoot, dan zouden 174 landen die nog minder uitstoten helemaal niets hoeven te doen. Dan lossen we het klimaatprobleem nooit op. En kijk je binnen die groep van 34 naar de hoogste uitstoot per

inwoner, dan staat Nederland in de top 10, boven China, India of elk EU-land.’

Hoe was de taakverdeling met Urgenda?

‘Voor het juridische deel kreeg ik veel vertrouwen. De keuzes legde ik steeds voor, en ze zijn steeds gevaren op mijn advies. De media suggereerden dat het Urgenda vooral om de publicitaire aandacht ging. Maar het was van meet af aan een juridische kwestie. Het mooie aan deze zaak is >

URGENDA EN ASN BANK

ASN Bank werkt sinds 2011 samen met Urgenda op het gebied van klimaat. De bank steunt de organisatie voor innovatie en duurzaamheid bij diverse projecten. In 2030 wil ASN Bank dat alle investeringen en beleggingen van de bank per saldo een positief effect hebben op het klimaat. Urgenda helpt mee aan dit langetermijndoel.

dat Urgenda niet achteromkijkt, niemand de schuld geeft. De focus is gericht op oplossingen. Urgenda maakte ook het “40-puntenplan” met betaalbare en haalbare CO₂-reducerende maatregelen.’

Na het winnen van de eerste rechtszaak stapte Roger Cox uit het team. Hoe was dat voor jou?

‘Graag had ik het samen afgemaakt, maar Roger werd door Milieu-defensie gevraagd om een zaak tegen Shell te doen. Dat ging niet samen. Wanneer je met twee advocaten een zaak draait, ben je het ook wel eens niet eens. Dat is helemaal niet erg, vaak word je daar zelfs beter van. Dat moest ik nu missen. Het Hoger Beroep deed ik vervolgens met hulp van een kantoorgenoot en een jurist van Urgenda op het gebied van klimaatrecht. Tegen het eind van het Hoger Beroep liep uit voorzorg alvast een cassatieadvocaat mee. En inderdaad, nadat we ook het Hoger Beroep wonnen, ging de staat in cassatie.’

Heeft de houding van de overheid je verbaasd, zeker toen ze in cassatie ging?

‘De uitspraak van het Hof was glashelder: de klimaatsituatie is zo erg dat zorgplicht niet alleen voortkomt uit het burgerlijk recht, maar ook

KOOS VAN DEN BERG

studeerde Rechten in Groningen en deed daarnaast de kunstacademie. Sinds 1994 werkt hij voor Höcker Advocaten in Amsterdam. Naast de Urgenda-klimaatzaak was hij betrokken bij diverse spraakmakende rechtszaken, waaronder de parlementaire enquête over bouwfraude en de aansprakelijkheid van banken voor overcreditering van hun klanten. In 2019 won hij de Cruquius Penning 2019 voor zijn inzet voor het klimaat.

uit mensenrechten. Toch ging de staat in cassatie. Ik denk dat politici het heel vervelend vonden dat de rechter meekeek. De reactie was: “We zijn het eens met Urgenda, maar vinden dit geen zaak voor de rechter.” Maar als dat het enige probleem was, had de regering ook alleen deze vraag over de zogenaamde Trias Politica kunnen voorleggen, maar ze vocht alles aan wat ze kon bedenken.’

Dus ging het toch om de vraag of de staat verantwoordelijk kan worden gehouden?

‘En om nog veel meer! Het thema klimaat is gepolitiseerd: het debat gaat niet meer over de feiten,

maar over je politieke zin willen krijgen. Om de paar jaar maakt het IPCC (klimaatpanel van de VN, red.) een rapport voor de overheid. Daarin wordt al het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van klimaat samengevat en gewogen. Het zijn feiten die de Nederlandse overheid onderschrijft, maar waaraan zij vervolgens geen consequenties wil verbinden. Politiek zit dit thema muurvast. Er moest wel een rechter aan te pas komen om dit open te breken.’

Je bent niet alleen jurist, maar deed ook de kunstacademie en speelde toneel in gezelschap De Nieuw Amsterdam. Welke rol speelt die andere kant nog in je leven?

‘Ik vind dat ik beter ben als advocaat dan als kunstenaar, dus toen het niet meer te combineren was bepaalde dat mijn keuze. Het grappige is dat voor mij persoonlijk de kunstwereld bepalender is geweest. Vooral door de mensen die ik er heb ontmoet. Ik leerde er om open te staan voor ideeën van anderen, op mijn intuïtie te varen en een eigen weg te durven gaan. Ook als advocaat zoek ik vanuit mijn intuïtie naar de beste aanpak, dan blijken binnen het wetssysteem soms onverwachte oplossingen mogelijk.’

Je bent de enige advocaat die dit proces van begin tot einde meemaakte. Hoe hield je het vol?

‘Vooral omdat dit een zaak is die draait om rechtvaardigheid. Ik ben geen klimaatactivist, maar advocaat. In die rol sta je naast je client, bij tegenwind ga je voorop. Waar ik als advocaat slecht tegen kan, is onrechtvaardigheid. Dat was hier in hoge mate het geval. Er wordt om de klimaatgevaaren heen gedraaid, soms gelogen. Wij vertelden het eerlijke verhaal. In Zuidoost-Azië en Afrika gaan mensen de hoogste prijs betalen van de klimaatverandering. Terwijl wij voor het grootste deel de veroorzakers zijn en ermee weg proberen te komen. Oneerlijk.’

Je staat ook gedupeerden bij van oude schadegevallen van aardbevingen in Groningen?

‘Ik besloot een aantal mensen in mijn vrije tijd bij te staan vanwege de hypocrisie die ik zag. De NAM haalde tientallen jaren voor miljarden uit de grond en doet nu moeilijk over het compenseren van gedupeerden. Onvoorstelbaar wat het bedrijf uit de kast haalt om hier onderuit te komen.’

Ga je nu meer klimaatzaken doen?

‘Ik merk dat ik aarzel. Deze zaak legde enorm beslag op mijn werk, maar ook privé. Een woonkamer vol met dossiers, zelfs op de eetkamerstoelen lagen stapels. Voor mijn gezin was ik slecht beschikbaar. Niet dat ik knorrig was, maar wel in beslag genomen. Die intensiviteit maakt dat ik niet direct een nieuwe klimaatzaak vanaf de grond zou opbouwen. Het dossier was als een hele grote olifant die ik bij drie verschillende rechters opnieuw moest opwarmen en opeten om het verhaal te kunnen uitleggen. Ik moet even niet denken aan een nieuwe olifant.’

Hoe is jouw privébetrokkenheid bij het milieu?

‘Door zo diep in dit onderwerp te duiken, zijn mijn ogen opengegaan. Als ik met mijn goede inkomen niet een bijdrage kan leveren, wie dan

wel? Dus toen mijn auto aan vervanging toe was, heb ik ’m ingeruild voor een elektrische, mijn huis is inmiddels energie-neutraal en we eten steeds minder vlees. Ik ben geen zedenmeester, maar vind wel dat iedereen zijn best moet doen.’ ●

ELEKTRISCH RIJDEN?

In 2030 moet elke nieuwe auto die in Nederland wordt verkocht elektrisch zijn – dat staat in het regeerakkoord. Hoe ver zijn we al? En waarom gaan we elektrisch rijden?

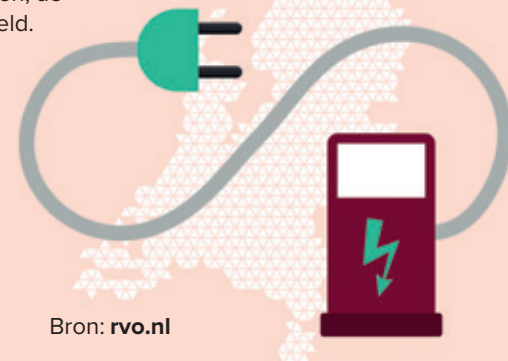
HOEVEEL PROCENT VAN DE AUTO'S IN NEDERLAND IS ELEKTRISCH?

Begin 2014 reden er 4.600 elektrische auto's in Nederland. Eind 2019 stond de teller op 107.536 – bijna 1,4 % van het Nederlandse wagenpark. Er rijden nog ruim 8 miljoen auto's met een verbrandingsmotor rond. In 2018 waren er vijf landen ter wereld waar elektrische auto's meer dan 1% van de vloot uitmaakten: Noorwegen, IJsland, Zweden, China en Nederland.

Binnen Europa staat Nederland op de tweede plek, na Noorwegen. Daar is een op de acht auto's op de weg elektrisch. Van de nieuwe auto's die in 2019 in Noorwegen werden aangeschaft was zelfs **30%** elektrisch. In Nederland was dat **13,7 %**.

Nederland heeft **49.520** (semi)publieke laadpalen, de meeste per m² ter wereld.

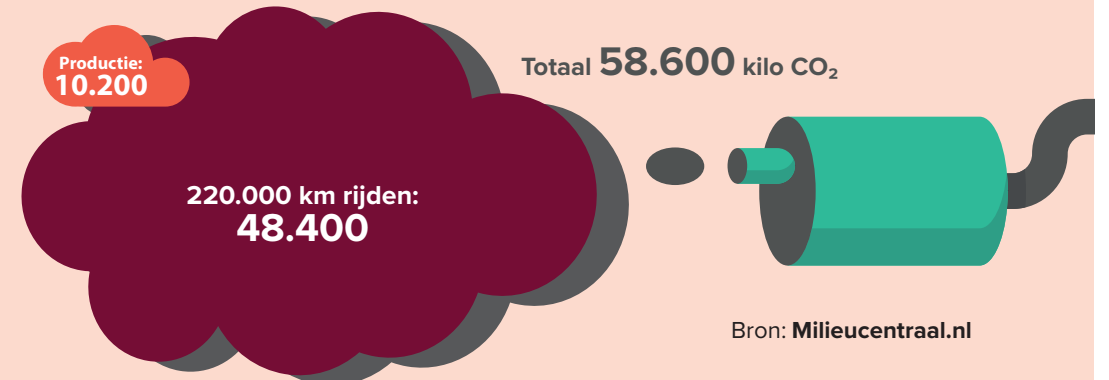
Bron: rvo.nl

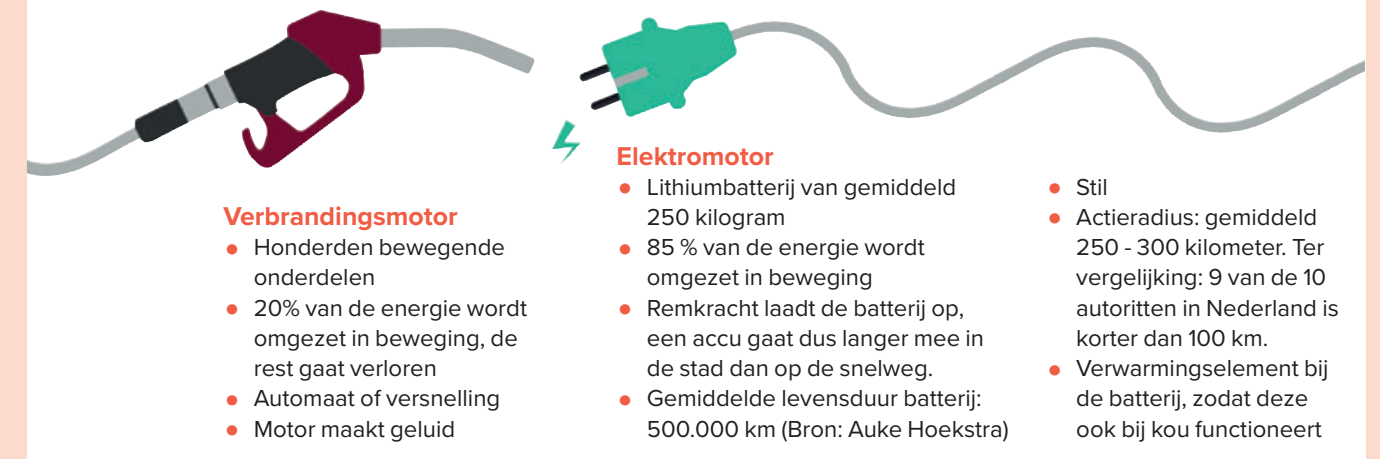
UITSTOOT (IN KG CO₂)

Elektrische auto (middenklasser)

Auto met een uitlaat (middenklasser)

VERBRANDINGSMOTOR OF ELEKTROMOTOR, WAT ZIJN DE VERSCHILLEN?

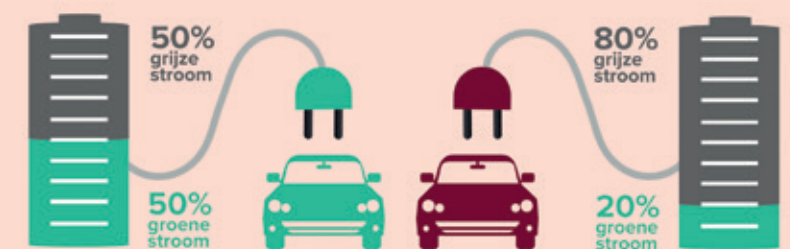
CO₂-BESPARING

Een elektrische auto bespaart zo'n 30-60% CO₂-uitstoot. Het ligt eraan hoe groen of grijs de stroom is waar je op rijdt. Hoe groener de stroom waar de auto op rijdt, hoe beter.

- In Nederland en Europa is stroom 50% grijs en 50% groen. Daarmee bespaart een elektrische auto 50% CO₂.
- In 2030 moet de Nederlandse mix 75% groen zijn, dat bespaart nog meer.
- In Polen is de stroom heel grijs: 80% van de elektriciteit wordt opgewekt met bruinkool. Elektrische auto's besparen daarmee maar 5 tot 10% CO₂ vergeleken met benzineauto's (bron: Auke Hoekstra)

- Binnen de Europese Unie is het in Zweden, Finland en Letland heel gunstig om elektrisch te rijden. Zij hebben het hoogste percentage groene stroom. Gevolgd door Denemarken, Oostenrijk, Portugal en Estland.

Bron: ec.europa.eu

PRIJSKAARTJE

Elektrische auto's zijn duurder in aanschaf.

Bestverkochte elektrische auto's 2019:

Tesla Model 3:	€ 49.998
Audi e-tron 50:	€ 71.900
Nissan Leaf:	€ 36.990

Bestverkochte benzineauto's 2019:

Volkswagen Polo:	€ 18.361
Ford Focus:	€ 24.125
Volkswagen Golf:	€ 25.995

Brandstof

Thuis laden kost zo'n 3 cent per km.
Benzine kost zo'n 11 cent per km.

Onderhoud

Gemiddeld 50-70% goedkoper. Elektrische auto's hebben minder bewegende onderdelen. De banden kunnen wel iets sneller slijten door het extra gewicht van de batterij.

Belastingvoordeel (afhankelijk van overheidsbeleid)

- Geen motorrijtuigenbelasting en BPM
- Minder bijtelling
- Aanschafsubsidie (begin 2020)

Meer info op rijksoverheid.nl

IS ELEKTRISCH RIJDEN GOEDKOPER?

Auke Hoekstra, senior onderzoeker elektrische mobiliteit Technische Universiteit Eindhoven: 'Tussen 2022 en 2024 wordt de Total Cost of Ownership van elektrische auto's voor verreweg de meeste mensen lager. Nu loont elektrisch rijden vooral voor zakelijke rijders, en privé zodra je elke dag 60 kilometer of meer naar je werk rijdt.'

Peter Soonius, programmaleider Duurzame Mobiliteit bij Natuur & Milieu: 'Elektrisch rijden wordt steeds goedkoper voor eigenaar én omgeving. Denk aan de maatschappelijke besparing door minder geluid en emissies van CO₂, stikstof en fijnstof. Als je de auto ook nog gaat delen, gaan we echt de goede kant op.'

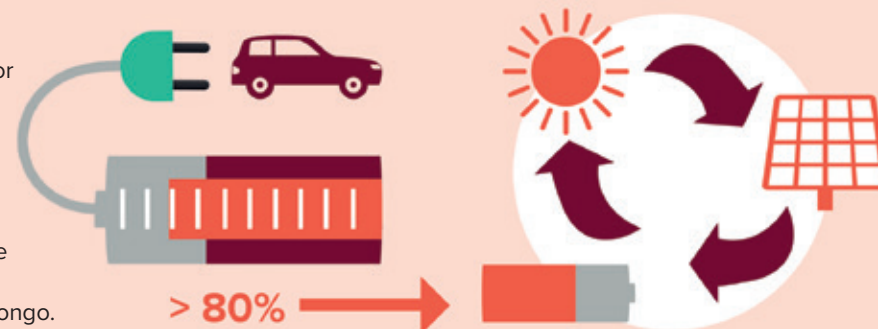
Total Cost of Ownership

Volgens de ANWB kost een volledig elektrische auto gemiddeld 56 cent per kilometer (bij 4 jaar gebruik en 15.000 km per jaar). Voor een benzineauto is dat bijna 55 cent.

Meer info op anwb.nl.

HOE DUURZAAM ZIJN BATTERIJEN?

- Batterijen die niet meer goed genoeg opladen voor de auto (minder dan 80%) kun je nog jaren hergebruiken, bijvoorbeeld om thuis zonne-energie op te slaan.
- Europa is van plan recycling van autobatterijen verplicht te maken.
- Grootchalige recycling is nog niet aan de orde; de meeste elektrische auto's rijden nog.
- In batterijen zit kobalt, dit metaal komt vooral uit Congo.

CONTROVERSIEEL KOBALT?

- Amnesty International signaleerde in 2016 mensenrechtenschendingen bij winning van kobalt in Congo.
- 50% van het wereldwijde kobalt wordt gebruikt voor batterijen in consumentenapparaten, van telefoon tot laptop.
- 9% zit in batterijen van elektrische voertuigen, waaronder elektrische auto's (bron: rapport Europese Commissie 2018).

- Kobalt wordt gebruikt om ruwe olie te reinigen en zit dus indirect ook in benzineauto's.
- Er zit steeds minder kobalt in een autobatterij. Maar zolang het aantal elektrische auto's toeneemt, stijgt de vraag naar kobalt.

Bron: Auke Hoekstra en nu.nl

INVESTEREN IN DE AUTO OF IN DE FABRIEK?

In 2019 was de Tesla Model 3 de bestverkochte auto van Nederland met 29.922 exemplaren. Bron: autorai.nl

ASN BANK EN TESLA

Het grootste ASN Beleggingsfonds belegde van oktober 2016 tot eind 2018 in het aandeel Tesla. Na berichten over misstanden in de fabrieken en eigen duurzaamheidsonderzoek is besloten om niet langer in Tesla te beleggen. •

Vlees zonder dierenleed?

Voor een broodje gekweekte hamburger hoeft geen dier te worden geslacht. Is laboratoriumvlees de toekomst? We zetten voordelen en valkuilen op een rij.

vaker op echt vlees. Kan de vleeskweker deze race nog winnen?

WAAROM KWEKVVLEES EEN GOED IDEE IS

Onbetwist het grootste voordeel van vlees kweken is dat dierenleed wordt voorkomen. Stel je een wereld voor waar geen dieren meer geslacht worden voor hun vlees. Geen overvolle stallen, geen stressvol veevoer. Genieten van een Limousin-biefstukje terwijl de stamceldonor nog door de wei stapt.

Hieruit volgt een ander voordeel: de lagere

milieudruk. Vergeleken met de bio-industrie is veel minder water nodig, veel minder land en minder energie. De uitstoot van broeikasgassen zou volgens voorstanders enorm afnemen en er het mestprobleem is in één keer opgelost. Dat er geen antibiotica nodig zijn bij het kweken van vlees, is een voordeel voor de volksgezondheid. Daarmee verkleinen we immers het risico dat bacteriën resistent worden en behandeling van ziekten moeilijker wordt.

En dan is er de voedselzekerheid. In 2050 wonen er 10 miljard mensen op onze aardbol. Als die allemaal vlees willen eten, is er simpelweg te weinig ruimte om dat op de traditionele manier te produceren. Volgens Mark Post van het Maastrichtse bedrijf Mosa Meat kunnen we, als we overstappen op gekweekt vlees, met de stamcellen van honderdvijftig koeien de hele wereld voeden.

Kweekvlees als alternatief voor de bio-industrie: de beloften zijn groot. Binnen een paar jaar moeten er hamburgers in de supermarkt liggen waarvoor geen dieren zijn geslacht. Tientallen startups werken daar wereldwijd aan. Wat is ervoor nodig? Technisch gezien stamcellen, afgenomen van een dier dat daarna weer gewoon de wei in kan, en eiwitrijke 'voeding' voor de celtgroe. Maar ook: toestemming van de toezichthoudende Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA) om dit nieuwe product op de markt te brengen. En veel geld om de techniek op te kunnen schalen van laboratorium naar fabriek. Ondertussen worden de vegetarische alternatieven beter en lijken ze

De grote uitdaging is het opschalen van lab tot fabriek. Van een bioreactor van één liter naar een fabriek vol ketels van vijfduizend liter. Volgens Post kan een bioreactor van 25 duizend liter jaarlijks 350 duizend kilo vlees produceren, genoeg voor tienduizend Europeanen. Dat betekent wel dat er ook een grote nieuwe 'veevoederindustrie' nodig is, die de voedingstoffen aanlevert.

En ook die voedingstoffen moeten diervriendelijk zijn. Ira van Eelen, dochter van kweekvleespionier Willem van Eelen, wil wat dat betreft graag van een misverstand af. In de onderzoeksfase wordt weliswaar gebruikgemaakt van kalfsserum, zoals vaker in medische laboratoria, maar vervolgens zal de producent in de productiefase overstappen op plantaardige voeding, volgens Van Eelen. Dat is niet alleen diervriendelijk maar ook veel goedkoper.

WAAROM KWEKVLEES MISSCHIEN TOCH GEEN SUCCES WORDT

Niet iedereen gelooft in de duurzaamheid van het op grote schaal kweken van vlees. Ook voor de productie van kweekvlees zijn energie en grondstoffen nodig en komen afvalstromen vrij. Omdat er nog geen ervaring is met opschaling, is moeilijk te zeggen wat de impact op het milieu precies gaat zijn. Zeer waarschijnlijk ligt de CO₂-uitstoot veel lager dan die van de veehouderij – maar hoger dan de productie van bijvoorbeeld vegetarische burgers. Het succes van kweekvlees zal afhangen van wie de producenten zijn. Komt de productie in handen van een handjevol multinationals? En hoe ziet de toekomst van boeren er dan uit? Idealistische voorstanders van kweekvlees, zoals Van Eelen, pleiten ervoor de productiemethode open source te delen. De ontwikkelaars van nu kunnen hun geld dan verdienen met het verkopen van licenties aan lokale boeren en fabriekjes die hun eigen vlees willen 'brouwen'.

Een obstakel voor succes zou het kunstmatige imago van kweekvlees kunnen zijn. De trend is immers om ambachtelijk en lokaal geproduceerd voedsel te eten. Voorstanders van kweekvlees halen hier hun schouders over op: hoe natuurlijk is de bio-industrie? Daar worden levende dieren als producten behandeld. Zij vergelijken het kweken van vlees graag met het maken van yoghurt of bier: dat draait ook om het voeden van celculturen.

Toch is dat imago een lastige kwestie. Veel Nederlanders zeggen in onderzoeken geen kweekvlees te willen eten omdat het 'genetisch gemanipuleerd' is. Dat is niet zo, zeggen voorstanders, althans niet in Europa (in Amerikaanse bedrijven worden soms wel genen toegevoegd aan de stamcellen). Maar de associatie blijft lastig.

En de smaak? Daarover valt natuurlijk te twisten. Zeker is dat er qua smaak nu meer mogelijk is dan de hamburger die Mosa Meat in 2013 aan de wereldpers presenteerde. Gemalen vlees is nu het gemakkelijkst te maken, maar er zijn al bedrijfjes die zich richten op gekweekte kipnuggets, varkensmedaillons, biefstuk en zelfs op tonijn.

MOEILIJK TE VOORSPELLEN

In Europa moet de EFSA eerst nog toestemming geven om kweekvlees op de markt te brengen. Dit wordt een lange weg omdat het productieproces nog volop in ontwikkeling is. Van de EFSA moet het nieuwe voedingsmiddel in ieder geval veilig zijn, voorzien van duidelijke etiketten en even voedzaam als het voedsel dat het probeert te vervangen. Hoe groot de markt voor kweekvlees uiteindelijk zal zijn, is moeilijk te voorspellen. Van Eelen zegt dat het de standaard wordt. Een andere naam zou al helpen, kweekvlees bekt niet lekker. In het Engels spreken ze over 'clean meat'. Ira van Eelen vindt het niet zo ingewikkeld: 'Noem het gewoon vlees, want dat is het.' •

VISIE ASN BANK

De tientallen startups die wereldwijd werken aan kweekvlees halen miljoenen binnen van investeringsfondsen en rijke idealisten zoals Google-oprichter Sergey Brin. Maar ook de gevestigde vlees- en veevoerindustrie begint in te stappen. Wat doet ASN Bank? Zolang het bij startups blijft, investeert ASN Bank niet. Maar voor crowdfunding is de kweekvleesniche inmiddels te groot. Het is in deze 'tussenfase' wachten op schaalvergroting en toelating door de EFSA.

Het is goed mogelijk dat ASN Bank in een later stadium wel gaat investeren. Een aantal overwegingen is dan belangrijk. Zo moet kweekvlees op een plantaardige manier gevoed worden, en moet er duidelijkheid zijn over energieverbruik, afvalstromen en dat het veilig is voor consumptie. Dat kweekvlees een zegen is voor het welzijn van dieren, staat voor de bank buiten kijf.

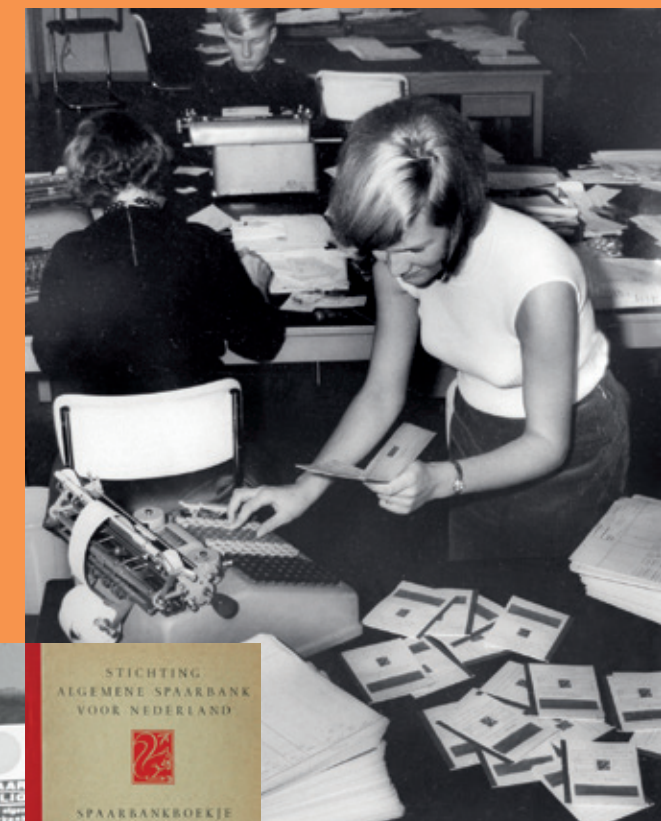
ASN Bank werd in 1960 opgericht onder de naam Algemene Spaarbank voor Nederland (ASN), als spaarbank van de socialistische vakbeweging. Het doel? 'De belangen van de spaarders dienen, maar daarbij ook het bijeengebrachte geld zoveel mogelijk ten goede laten komen aan de maatschappij.' Zo was de ASN vanaf het begin een bank met idealen. Hiernaast een advertentie uit de jaren zestig.

60 jaar ASN Bank

Van 'Eppo Eekhoorn' tot 'Olieboikot'

ASN Bank bestaat 60 jaar! Vanwege corona verplaatsen we onze jubileumactiviteiten naar een later moment dit jaar. Goedgeld neemt alvast een voorproefje: in drie edities blikken we terug op de rijke geschiedenis van de bank. Deze keer: 1960-1980.

Tussen 1960 en 1980 spaarden we nog met spaarbankboekjes. De ASN beschikte over bijkantoren in het hele land. Die werden vooral bemand door vakbondsbestuurders, kaderleden en vrijwilligers. Op de foto zie je de eerste telmachine van de bank.

Foto's: Collectie ASN Bank

In de eerste decennia van haar bestaan trokken ASN-medewerkers vaak het land in om vakbonds-bijeenkomsten te bezoeken. Aan de 'propagandatafel' werden ter plekke nieuwe klanten geworven en ingeschreven.

In de jaren zestig en zeventig beschikte de ASN nog niet over eigen kantoren, maar woonde de bank in bij gelieerde organisaties. Deze foto laat de ASN-balie zien in het gebouw van het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV) aan het Plein '40-'45 in Amsterdam.

Een spaarpotje van de ASN in de vorm van 'Eppo Eekhoorn', een pientere bosbewoner die wat voor anderen over had. De eekhoorn is vanaf het begin het symbool van de bank en speelt nog steeds een rol in tv-campagnes.

De vakbeweging was een van de meest invloedrijke sociale bewegingen van de twintigste eeuw. De bonden streden niet alleen voor goede cao's, maar ook voor internationale solidariteit. De ASN deed daar volop aan mee en riep de financiële wereld op tot boycot van het apartheidsregime in Zuid-Afrika.

1980

Maria van der Heijden (MVO Nederland)

‘De kunst is om iedereen mee te krijgen’

TEKST Saskia Klaassen
BEELD Merlijn Doomernik

Klimaatneutraal, circulair, inclusief en met eerlijke ketens. Als je het aan MVO Nederland vraagt zijn dit de basis-ingrediënten van de nieuwe economie. Directeur-bestuurder Maria van der Heijden vindt het tijd voor een versnelling in de noodzakelijke transitie. ‘Dat lukt alleen als iedereen meedoet, niet alleen bedrijven.’

Rijststro, veel mensen hebben er misschien nog nooit van gehoord. Dit afval uit de rijst-productie wordt in India vaak verbrand, met smog en luchtvervuiling tot gevolg. Terwijl rijststro goed te verwerken is tot onder meer duurzame verpakkingen, papier en meubelpanelen. Het is een van de vele projecten waarbij MVO Nederland bedrijven met elkaar verbindt.

Natuurlijk is daar een netwerk voor nodig, beaamt Maria van der Heijden. Maar het vraagt van de organisatie vooral dat deze nieuwe verbindingen ziet. Positief zijn, vooruitkijken, in kansen denken en zien wat ondernemers nodig hebben. ‘Het is wat onze partners van ons verwachten. Praktische handvatten: hoe pakken we de transitie aan?’ Om de rest van Nederland mee te krijgen is een *mindshift* nodig. ‘De nieuwe economie hoeft niet ingewikkeld te zijn. Ik wil dat mensen denken: dat is gaaf, dat wil ik ook.’

NIEUWE ECONOMIE INDEX

MVO Nederland begon in 2004 als een kennis- en informatiecentrum van het ministerie van Economische Zaken. Inmiddels is het een netwerk voor ondernemers met duurzame ambities. De afgelopen jaren is de organisatie in een nieuwe fase beland, aldus de directeur. ‘Het bewustzijn is er wel, na ruim vijftien jaar agendasetting.’ Er wordt veel gepraat over de noodzaak om klimaatneutraal te werken. Mensen weten wat circulaire economie inhoudt, begrijpen de noodzaak van eerlijke ketens en een samenleving waarin iedereen mag meedoen. ‘Maar in concrete acties moet er veel meer gebeuren.’ Zo rapporteren de meeste bedrijven nog niet over hun impact op mens en milieu. En dus scoort het Nederlandse bedrijfsleven op de NEx (Nieuwe Economie Index) ‘een bedroevend resultaat’ van 12,1 procent. De NEx is een nieuw meetinstrument

MVO NEDERLAND IN CIJFERS

- Het grootste duurzame bedrijvennetwerk van Europa
- Circa 2.000 aangesloten bedrijven
- 530 bedrijven actief in projecten en netwerken
- 12 internationale en 27 nationale projecten
- 10.000+ leden op het online matchmaker platform Futureproof
- Bij MVO Nederland werken 60 mensen.

waarmee de organisatie beter de vinger aan de pols wil houden. Overigens doet Nederland het niet op alle punten slecht. ‘Op energievormen is Nederland weliswaar hekkensluiter in Europa, maar op circulair gebied doen we het iets beter.’ Blinde vlek is bij veel bedrijven nog biodiversiteit. ‘Terwijl dit wel echt een wezenlijk onderdeel is van het klimaat.’

Maria van der Heijden ziet de overgang naar een nieuwe economie als een ‘bottom up-beweging’. ‘De innovatie komt van ondernemers, zij werken uit overtuiging aan die stip op de horizon.’ Ze weet waarover ze het heeft. Na een start bij grote bedrijven als Randstad, Rabobank en Flora Holland was ze medeoprichter van Women on Wings, de organisatie die een kwart miljoen Indiase vrouwen aan werk hielp, waardoor hun kinderen naar school konden. ‘Ondernemen is ploeteren, ploegen door een grindbak: twee stappen vooruit en een terug.’ Zij deed het indertijd zonder enige support vanuit de overheid. ‘Terwijl die juist in deze initiële fase veel voor sociale ondernemers kan doen.’

COÖPERATIEMODEL

Hoewel ze gelooft in de kracht van bedrijven, kunnen deze het niet alleen. Ze hebben namelijk ook te maken met de wijze waarop de overheid de economie inricht. Neem de belastingen. ‘We moeten naar een nieuw systeem dat gebruik van grondstoffen en de uitstoot van CO₂ belast. Terwijl de belasting op arbeid omlaag kan. Pas met andere prijzen voor producten en diensten zullen mensen hun gedrag veranderen.’ Dat betekent lobbyen in Den Haag. ‘De kunst is om iedereen mee te krijgen, zodat er geen kloof ontstaat met de rest van Nederland.’ Ze vindt het een groot nadeel dat de poldercultuur in Nederland ook veel mensen buitensluit. ‘Je moet juist met anders-gestemden aan tafel zitten, dus anders in leeftijd, ethniciteit, opleiding, religie.’ Ze gelooft daarbij sterk in het coöperatiemodel. ‘Ik zeg altijd: alleen ga je sneller, maar samen kom je verder. Van buitenaf lijkt het dat een coöperatie veel en onnodig overlegt. Maar je komt tot gedragen besluiten die bestendiger zijn en meer effect hebben.’

GROENE PAREL

Het ‘andere geluid’ haalt Van der Heijden daarom bewust naar binnen. Bijvoorbeeld bij het doorlichten van de productieketen van koffie. Het ligt voor de hand om hierbij multinationals te vragen, maar in het project *True Cost Pricing* zitten juist veel MKB’ers. ‘Deze bedrijven maken tachtig procent uit van onze economie, maar je hoort ze zelden. Terwijl de meeste innovaties hier gebeuren.’ De multinationals kunnen

‘Pas met andere prijzen voor producten en diensten zullen mensen hun gedrag veranderen’

vervolgens een belangrijke rol spelen bij het opschaalen. ‘De Vegetarische Slager kwam voort uit het MKB en benut sinds de overname de schaal van Unilever om een verantwoorde manier van consumeren groot te maken.’

Voor de transitie naar een nieuwe economie zijn alle stakeholders nodig: overheid, maatschappelijk middenveld én bedrijven. Van der Heijden: ‘Maar ook de banken zijn superbelangrijk. ASN Bank heeft als “groene parel in de financiële dienstverlening” een belangrijke plaats in het koplopers-netwerk van MVO Nederland. Inmiddels volgen de grootbanken het goede voorbeeld en financieren ook steeds meer bedrijven in de circulaire economie. Net als de overheid zijn banken hard nodig bij het scheppen van de juiste randvoorwaarden.’ •

Bossen van het noorden

Een gedeelde liefde voor bossen bracht journalist Jelle Brandt Corstius en fotograaf Jeroen Toirkens op het idee om de boreale zone in beeld te brengen. De boreale bossen zijn van groot belang voor de ecologische balans. Borealis Project laat ons door de naaldbomen het bos weer zien.

Met veertig graden onder nul op sneeuwscooters door de bossen van Canada, een helicoptervlucht over de bosbranden in Siberië en een week lang op retraite in een afgelegen hut: journalist Jelle Brandt Corstius en fotograaf Jeroen Toirkens trotseerden zware omstandigheden om een indruk te krijgen van het leven in het boreale woud. In vier jaar tijd reisden ze acht keer naar het boreale gebied en bezochten ze inwoners en gebruikers van het woud. Wie leven er? Hoe verhouden ze zich tot de bossen? En waarom is de boreale zone ook voor de rest van de wereld van belang?

ONBESCHERMD

De boreale zone is het grootste bioom, de grootste vegetatiezone op aarde. Maar liefst 30 procent van alle bomen in de wereld bevindt zich in deze zone. Ook qua CO₂-opslag is de boreale zone groter dan de Amazone. Die CO₂-opslag is meteen de grootste bijdrage van de noordelijke bossen; ze gaan hiermee de opwarming van de aarde tegen. De boreale zone is dus van onschatbare waarde voor ons ecosysteem en

WAT BETEKENT BOREALIS?

Boreaal betekent noordelijk. Borealis is de zone tussen de poolcirkel en het gematigde gebied; de zone strekt zich uit over de continenten Europa, Azië en Noord-Amerika. Het heeft een subarctisch klimaat. In de boreale zone zijn voornamelijk naaldbossen te vinden, het is er te koud voor de meeste vormen van landbouw. De boreale bossen in deze zone worden ook wel taiga genoemd.

TEKST Sarah Leers
BEELD Jeroen Toirkens

het behoud van biodiversiteit. Toch is slechts een klein deel van de boreale zone beschermd, waardoor er veel houtkap plaatsvindt. Wanneer bomen gekapt en verbrand worden, komen de broeikasgassen weer vrij. Borealis Project is geen manifest tegen kap, maar wil het belang aantonen van de verschillende waarden van het bos: de ecologische, economische, filosofische en persoonlijke waarden.

LONGEN

Er wordt wel eens gezegd dat de grote bosgebieden de longen van onze aarde zijn. Als de Amazone de rechterlong is, dan is het boreale gebied de linkerlong. Toch klopt dat beeld niet helemaal. Bomen produceren veel zuurstof, maar die gebruiken ze grotendeels voor hun eigen processen: wanneer bomen afsterven en vergaan, hebben ze daar zuurstof voor nodig. Bossen produceren dus nauwelijks extra zuurstof voor mensen. De zuurstof die wij hier op aarde hebben, die we inademen, wordt voornamelijk door het plankton in de oceanen geproduceerd.

ACHT REIZEN

Dat er veel misvattingen over het bosgebied bestaan, is tekenend voor de relatieve onbekendheid van de boreale zone. Met hun verhalen en beelden hopen Brandt Corstius en Toirkens daar verandering in te brengen. Voor hun reizen naar het boreale gebied kozen ze steeds voor een specifieke invalshoek. Zo bezochten ze het noorden van Japan, waar het bos als laboratorium dient voor onderzoek naar klimaatverandering. De wetenschappelijke waarde van het bos ➤

stond hier centraal. Een andere reis ging naar het noorden van Schotland. Daar bevond zich vroeger het *Caledonian Forest*, een groot boreaal woud dat in de afgelopen eeuwen grotendeels werd gekapt. De stichting *Trees for Life* zet zich in om een deel van dat vroegere bos te herstellen. Dat gebeurt onder andere door middel van het herplanten van bomen (zie kader pagina 33). De reis naar Canada was een beproeving. In de strenge winter van 2018 bezochten Brandt Corstius en Toirkens de Cree, de oorspronkelijke bewoners van dit deel van Canada. Terwijl het veertig graden voor maakten ze op sneeuwscooters een lange tocht door de nacht. Toirkens had moeite zijn camera te hanteren, Brandt Corstius werd bevangen door de kou. Toch zetten ze door. In Siberië hoopten ze verslag te kunnen doen van de grote bosbranden, maar omdat de Russische overheid negatief in het nieuws was geweest, werd het journalistenduo tegengewerkt. Op de bonnefooi reden ze naar het noorden, waar ze bij toeval mee konden met een helikopter die over de na-smeulende bossen vloog. In Alaska sloten ze hun onderzoek af met een persoonlijke retraite. Gedurende een week verbleven ze in een afgelegen cabin, slechts bereikbaar per water-vliegtuig. Over een wandeltocht van drie kilometer deden ze drie uur, zo dichtbegroeid en onbegaanbaar was het noordelijke bos.

Het Borealis Project, door ASN Bank financieel gesteund, laat zien hoe het boreale bos bewoond, gebruikt, bedreigd en beschermd wordt. Met de expositie in Fotomuseum Den Haag, het boek, lezingen, artikelen in *Trouw* en verdere media-aandacht hopen Brandt Corstius en Toirkens een genuanceerd beeld te geven van het onbekende woud. Welke invalshoek je ook kiest, de natuur laat niemand onberoerd. ●

KOOP EEN BOEK, PLANT EEN BOOM

Het boek met foto's van Jeroen Toirkens en verhalen van Jelle Brandt Corstius over de boreale zone zou vanaf mei 2020 overal te koop zijn. Vanwege de coronacrisis is dit uitgesteld naar het najaar. Dan verschijnt ook een speciale editie, te koop via de webshop op borealisproject.nl. Bij aankoop van deze editie planten Jeroen en Jelle, via Trees for Life, een boom in de eigen grove in het voormalige Caledonian Forest in Schotland. Kijk voor meer informatie op treesforlife.org.uk.

TENTOONSTELLING FOTOMUSEUM DEN HAAG

De ASN Foundation is sponsor van de tentoonstelling Borealis. Deze zou oorspronkelijk vanaf 9 mei 2020 te zien zijn in Fotomuseum Den Haag. Vanwege de coronacrisis is de expositie uitgesteld naar de periode 16 januari tot en met 9 mei 2021. Kijk voor meer informatie op fotomuseumdenhaag.nl.

Maak kennis met ptthee en ontvang 20% korting op een theepakket. ptthee.nl/asnbank (code ASNTHEE)

DROMEN

Een ondernemer uit de ASN Bank-community Voor de Wereld van Morgen droomt hardop. Dit keer

Matthijs Westerwoudt van ptthee,

winnaar van de ASN Bank Wereldprijs. Ptthee maakt kruidenthee van de inheemse kruiden die op de akkers van Nederlandse boeren zijn ingezaaid.

‘Over vijf jaar werken we samen met minimaal vijfhonderd boeren, dat is onze droom. Of beter nog: het is ons doel een serieus theemerk in Nederland te worden, met thee die voor 100 procent uit lokale kruiden bestaat. Voor de landbouw dromen we van meer diversiteit. De samenwerking met de boeren en de resultaten die zij na korte duur al ervaren op hun land, geven hoop. Ze zien meer insecten, zoals bijen die hard nodig zijn voor de bestuiving van gewassen. We hopen op een sneeuwbaaleffect: dat steeds meer boeren hun grasveld met kruiden gaan verrijken. Het zou toch prachtig zijn als bijvoorbeeld 80 procent van de boeren de vergoeding die wij geven voor de kruiden gebruiken om te zaaien en de grond verder te verrijken? We werken nu vooral samen met biologische boeren, met als belangrijk voordeel dat zij geen landbouwgif spuiten. Zo krijgen de kruiden kans om te groeien. Maar ook de meer doorsneeboeren willen we om krijgen. Dankzij het winnen van de ASN Bank Wereldprijs kunnen we onze onderneming professionaliseren en krijgen we veel publiciteit, waardoor steeds meer boeren naar ons toe komen om mee te werken. Zo kunnen we samen groeien. De eerstkomende vijf jaar ligt onze focus op deze kruidenthee. Maar we denken alvast na over andere producten, zoals thee van zeewier. We werken al samen met SOOP voor kruiden in zeepproducten. Maar je kunt van die kruiden ook olie persen. En onze droom gaat verder: soorten die lekker zijn voor in thee afnemen uit voedselbossen. Of dat we bij een aantal boeren notenbomen planten en daarvan onze eigen pindakaas maken. Zo zien we mogelijkheden om veranderingen in gang te zetten, om als klein theemerk samen met ons netwerk van boeren dit soort ontwikkelingen aan te jagen. Al langere tijd droomde ik van ondernemen én actief bijdragen aan herstel. Mooi dat met ptthee die droom nu uitkomt.’ •

**voor de wereld
van morgen**

Sadik Harchaoui, Society Impact

‘De mens staat voorop’

Nederland schuldenzorgvrij krijgen is de missie van SchuldenlabNL, een van de initiatieven van sociale onderneming Society Impact. De Volksbank is partner van het initiatief, terwijl ASN Bank meewerkt aan Schuldenlab070 en enkele lokale projecten. Goedgeld spreekt initiatiefnemer Sadik Harchaoui, directeur van Society Impact. ‘Het schuldenvraagstuk is een macro-economisch thema, maar het gaat over jou en mij.’

TEKST Jeroen Jansen
BEELD Josje Deekens

Waar staat Society Impact precies voor? ‘Society Impact is een platform dat ondernemers in de zorg, arbeidsparticipatie, schuldhulpverlening, integratie, leefbaarheid en onderwijs ondersteunt in het vinden van duurzame financiering. In het platform werken we nauw samen met deze ondernemers, de overheid en het bedrijfsleven. Het gaat ons om de kwaliteit van menselijke verhoudingen, om het financieren van extra aandacht en maatwerk.’

In een tijd dat buurthuizen en bibliotheken worden gesloten...

‘Inderdaad. Terwijl iedereen weet hoe effectief en nuttig buurthuizen zijn voor de sociale cohesie en laagdrempelige hulpverlening. Het vraagt enorm veel aandacht en investeringen voor het creëren en behouden van initiatieven met een gemeenschappelijk belang. Dat gemeenschappelijk belang ziet de samenleving wel als het gaat om wegen, bruggen en dijken maar minder als het gaat om vraagstukken in het sociaal-maatschappelijke domein bijvoorbeeld hulp aan dak- en thuislozen.’

Klinkt in die observatie kritiek op onze participatiesamenleving?

‘Absoluut. De participatiesamenleving komt voor veel mensen neer op “zoek het zelf maar uit”. Ze hebben geen idee wat er van ze wordt verwacht en wat hun rechten zijn. Dat geldt voor terreinen als wonen, gezondheid, financiële grip, maar ook voor zoiets ongrijpbaars als bescherming van eigen data. Het is niet alleen menselijk om deze groep te helpen, maar ook effectiever en goedkoper om dat gezamenlijk te doen.’

Op welk moment kruiste ASN Bank jouw pad?

‘Bij een bijeenkomst van Schuldenlab070 – een netwerk waarin de gemeente, uitvoeringsorganisaties, banken en woningcorporaties nadenken hoe ze Den

‘De participatiesamenleving is voor veel mensen zoek-het-zelf-maar-uit-beleid’

Haag schuldenzorgvrij kunnen maken – sprak ik ASN Bank-directeur Joyce van der Est. Zij maakte duidelijk dat ASN Bank niet het eigen financieel belang vooropstelt, maar de mens. Met haar deelname aan de programmaraad van Schuldenlab070 geeft Joyce mede vorm aan de te ontwikkelen innovaties in de stad.’

Welke rol heeft ASN Bank?

‘In het Schuldenlab070-netwerk werkt ASN Bank mee aan initiatieven in en rond de stad Den Haag. ASN Bank heeft bijvoorbeeld een herstell krediet aangeboden aan deelnemers van Amargi – een project dat schulden in de wijk probeert te voorkomen. Daarnaast kregen deze deelnemers de mogelijkheid gratis een tweede rekening te openen voor hun vaste lasten. De Volksbank is partner van het landelijke equivalent, SchuldenlabNL, dat als missie heeft Nederland schuldenzorgvrij te krijgen. Er is veel veranderd in de benadering van schuldenproblematiek bij met name financiële instellingen. Wat ik bijzonder vind aan ASN Bank, is de herkenning van de menselijke maat daarin. Het is een macro-economisch vraagstuk, maar het gaat over jou en mij. Over mensen met talenten, over mensen met pech. Mensen die fouten hebben gemaakt, maar daarmee niet voor eeuwig schuldig zijn.’

Stel jij ruilt een dag van plek met Joyce van der Est. Een dag waarin je nieuwe ideeën mag pitchen. Welk idee zou dat zijn?

‘Ten eerste dat ASN Bank opinielider wordt op het gebied van sociale duurzaamheid, een achtergebleven terrein bij duurzaam ondernemen. Een tweede wens is dat de bank onze “actiehield” wordt: doorbraken realiseert in de financiering van publiek-private projecten. Bijvoorbeeld dat we in een samenwerking met werkgevers en gemeenten een fonds opzetten voor flexwerkers, die nu vanwege onzekerheid over hun inkomsten allerlei toeslagen mislopen door ingewikkelde voorwaarden en geen vast inkomen hebben. Zo’n fonds geeft deze mensen rust en stabiliteit en de overheid is per saldo goedkoper uit.’ ●

SADIK HARCHAOUI

Sadik Harchaoui is directeur van Society Impact en initiatiefnemer van Schuldenlab070 en Stichting SchuldenlabNL. Society Impact ontwikkelt en agendeert innovatieve financieringsarrangementen, zoals de Social Impact Bond (SIB), voor ondernemers die urgente maatschappelijke kwesties willen oplossen.

DE POT OP MET PLASTIC

Online je boodschappen bestellen en deze thuisbezorgd krijgen in glazen weckpotten. Maak kennis met de verpakkingsvrije bezorgservice Pieter Pot. Gestart in Rotterdam gaan de pottenvullers vanaf april in heel Nederland bezorgen. Het assortiment bestaat uit meer dan 250 verpakkingsvrije artikelen. En op de weckpotten zit statiegeld. Hoe kom je op het idee? 'We dachten aan de melkman van vroeger. Die bracht melk in glazen flessen thuis en nam de lege flessen ook weer mee terug. Op deze circulaire manier gaan wij nu ook te werk', aldus de jonge ondernemers achter Pieter Pot. www.pieter-pot.nl

SMART:

SIERADEN VAN OUDE TELEFOONS

Josette de Vroeg van sieradenmerk Nowa (No waste) geeft het goud en zilver uit oude mobieltjes een tweede kans. Na een succesvolle crowdfunding-campagne en de eerste collectie ('Eternal Connection') breidt Nowa nu uit met een betaalbare sieradencollectie (€ 39,95 per item), in een samenwerking met de Leidse sieradenontwerper Eva Schreuder. Josette: 'Met onze nieuwe lijn willen we zoveel mogelijk mensen bereiken, daarom houden we de prijs laag.' Verder is Nowa bezig kortingsacties op te zetten waarbij een ingeleverde oude telefoon recht geeft op korting. www.thisisnowa.com

EAU DE AFVAL

In 2017 stond de jonge onderneming RUIK in de finale van de ASN Bank Wereldprijs. De jury was onder de indruk van RUIK's missie om onder meer fruit-, koffie- en bloemafval te hergebruiken voor duurzame parfums. Ruim twee jaar later zijn er vijf geuren: Knop, Verschil, Hoop, Den en Zet. De producten van RUIK bevatten geen parabenen en zijn 100 procent veganistisch. www.ruik.org

UIT DE KAST

Kortgeleden kreeg ik een mail die me een brok in mijn keel gaf. Een creatieve ondernemer had interesse in mijn VideoBusinessSchool, maar durfde zich niet aan te melden. Waarom niet, vroeg ik haar. Haar reactie raakte me recht in mijn ziel. 'Dromen zijn alleen voor mensen met geld.' De ondernemer vertelde dat ze gebukt gaat onder schulden en daarom niet durfde te dromen over vrijheid, haar business en een beter leven. Gelukkig konden mijn team en ik deze briefschrijver gratis een goede training aanbieden om haar verder te helpen.

En toch zat ze de hele week in mijn hoofd. Ik vond het zo moedig dat ze haar verhaal met ons durfde te delen. Ik ken de strijd van geldstress van dichtbij. Mensen van wie ik veel hou, heb ik gebukt zien gaan onder financiële stress. Gezien hoe ze opgeslokt werden door die zwarte wolk die 24 uur per dag boven hun hoofd hing. Daarom vind ik het zo'n onzin als mensen zeggen dat geld niet belangrijk is. Bij deze kom ik graag uit de kast: hai, ik ben Zarayda, vrouw van 37, succesvol ondernemer, liefdevolle moeder en ik vind geld belangrijk. Een gezonde relatie met geld en leren hoe geld werkt zijn belangrijke skills die je moet ontwikkelen. Het is essentieel voor je gevoel van vrijheid én voor je gezondheid.

In Nederland hebben meer dan 3 miljoen mensen problematische schulden, het is een van de grootste bronnen van stress. Die stress creëert problemen op je werk, je creativiteit gaat op slot. En het heeft effect op je relatie: een op de drie koppels die uit elkaar gaan, doet dat vanwege financiële problemen. Google de cijfers en kom tot de conclusie: geld doet ertoe. Maakt het gelukkig? Nee, dat doet het niet. Zie het als een tool. Grote barrières blijken piepkleine drempeltjes als er financiële rust en ruimte is. Met geld kun je investeren in verandering, verbetering en duurzaamheid. Geld geeft ruimte en in sommige gevallen rust. Dat is wat je nodig hebt om je vrij te kunnen voelen. Of je nu droomt van een leven zonder schulden, van de vrijheid om te doen waar je blij van wordt, om bij te dragen, om in rust te leven, of van een dikke zak geld om de wereld mooier en groener te maken? Het maakt niet uit. Dromen zijn niet alleen voor mensen met geld. Juist niet. Als we daar eerlijker over durven zijn, is *the sky the limit*. •

Retouradres:
Postbus 93514, 2509 AM Den Haag

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

